

Schrøder, S. K. & Thorød, A. B. (2025). Barn og fattigdom i et psykososialt perspektiv. I A. J. W. Andersen & S. H. Haugland (Red.), *Perspektiver på psykososial helse* (s. 37–56). Fagbokforlaget. DOI: <https://doi.org/10.55669/oa550202>

Kapittel 2

Barn og fattigdom i et psykososialt perspektiv

Siv Kristine Schrøder og Anne Brita Thorød

Innledning

Temaet for dette kapittelet er barn som vokser opp i fattige familier. Forskning og offentlige utredninger over mange år har vist at å vokse opp i fattigdom kan ha negative konsekvenser for barns trivsel, utvikling, fysiske og psykiske helse, og livssjanser (f.eks. Bekken et al., 2018; Bøe, 2013; Fløtten & Nilsen, 2020; Goldblatt et al., 2023). Samtidig som risikoene knyttet til å vokse opp i fattigdom er godt kjent, har det vist seg utfordrende å finne gode tiltak som kan hjelpe familiene det gjelder (f.eks. Fløtten & Grødem, 2014; Goldblatt et al., 2023). Hvilke tiltak som vurderes å være de rette, henger blant annet sammen med hvordan vi forstår fattigdommens årsaker og konsekvenser. Fattigdomsproblematikken er imidlertid sammensatt. I dette kapittelet ser vi nærmere på *hvordan vi kan forstå fattigdom og dens konsekvenser, og hva dette kan bety for de offentlige tjenestenes innsats overfor barn i fattige familier.*

Hvis vi skal forstå hvilke konsekvenser det kan ha å vokse opp i en familie med lite penger i et psykososialt helseperspektiv må vi være bevisst bredden i dette perspektivet. Med vekt på «psykisk helse» kan det lett bli et innadskuede fokus. I en tradisjonell forståelse peker det psykiske mot fenomener som foregår inne i en person. Det er følelseslivet som er i spill, eller enda verre, en ubalanse i hjernen. Trekker vi inn det *sosiale*, blir perspektivet utvidet. Vi må ta med relasjoner, sammenhenger og sosiale strukturer som omgir personen. Livet i familien, venner, skole og fritid gir indikasjoner på hvordan den enkelte opplever sin hverdag. Men også hvilken type nærmiljø personen lever i, og hvilke politiske grep som gjøres for å utjevne forskjeller og gi alle de samme sjansene i livet, må tas i betraktning. Dette kapittelets kunnskapsbidrag ligger nettopp i å utforske og drøfte fattigdom i et slikt bredt perspektiv, og da ved å presentere og diskutere teorier og tidligere forskning om barn og fattigdom.

Når det gjelder bokens tema, psykososial helse, ønsker vi altså med dette kapittelet å vektlegge den sosiale dimensjonen ved begrepet. Fattigdom kan forstås som et strukturelt problem, på makronivå, men er samtidig noe som har betydning for den enkeltes liv, på mikronivå (Bronfrenbrenner, 1979). Fattigdom er i dette perspektivet en utfordring i mellomrommet mellom individ og samfunn, som kan ha konsekvenser for den enkeltes psykososiale helse.

Vi fortsetter kapittelet med å ramme inn tematikken fattigdom, ved å ta et tilbakeblikk på hvordan fattigdom har vært forstått og møtt fra politisk hold, fra midten av 1900-tallet og fram til i dag. Deretter drøfter vi hvordan vi kan forstå fattigdom og fattigdommens konsekvenser for barn, med utgangspunkt

i forskning og teoretiske modeller. Videre drøfter vi de ulike forståelsene av fattigdom opp mot hvordan offentlige tjenester møter barn og unge i fattige familier. Vi har valgt å vektlegge barnevernet spesielt, da det er en tjeneste som møter familier med sammensatte behov, og der økonomi kan være en av utfordringene, samtidig som tjenestens mandat knyttet til økonomi er uklart og debattert. En utfordring når det gjelder fattigdom, er at en rekke tjenester kan være involvert og ha ulike ansvarsoppgaver overfor familiene. Avslutningsvis drøfter vi hvordan tverretattlig samarbeid rundt barn og foreldre kan være en mulighet, men også innebære utfordringer, når det gjelder å møte familiers sammensatte behov og å få fram barnas egne perspektiver.

Om fattigdom – en kontekstualisering

Politisk bakgrunn

En lang periode i etterkrigstiden trodde norske politikere at vi hadde utryddet fattigdommen. Gjennom hele 1900-tallet ble det innført store sosiale reformer som kulminerte med lov om folketrygd av 1966, i tillegg til lov om sosial omsorg som var kommet to år før. Gjennom dette lovverket skulle hele livsløpet dekkes med tanke på økonomisk sikring ved belastende livshendelser. Parallele lovverk ble innført i de andre nordiske landene og blir kalt «den nordiske velferdsmodellen». I den samme perioden som reformene ble innført, var landet vårt i en stor oppbyggingsfase etter andre verdenskrig, og de økonomiske forholdene ble stadig bedre for befolkningen. Det var ikke før etter 2000-årsskiftet at fattigdomsbegrepet for alvor ble tatt i bruk fra politisk hold, slik det skjer i «Fattigdomsmeldinga» (St.meld. nr. 6 (2002–2003)). Her pekes det på behovet for en dynamisk fattigdomsforskning som en forutsetning for en målrettet innsats mot fattigdom. Barns situasjon nevnes spesielt, med ønske om å få belyst hvilke konsekvenser det kan ha for barns levekår og livskvalitet å vokse opp med økonomisk knapphet. I årene siden har det fra politisk hold blitt satt inn en rekke kompensierende tiltak. Det er en erkjennelse av at fattigdomsproblemet ikke kan løses av en sektor alene, men må være i fokus i en rekke av samfunnsinstitusjonene, slik vi kan se det i regjeringens samarbeidsstrategi for barn og unge i lavinntektsfamilier (2020–2023) (Departementene, 2020).

Hva er fattigdom?

Fattigdom kan måles på flere måter. I den fattige delen av verden brukes et mål på absolutt fattigdom, et visst beløp en har å leve for per dag. Dette er ikke et hensiktsmessig mål i et velstående vestlig samfunn. Her måles derfor fattigdom – eller lavinntekt, som gjerne brukes som begrep i statistikk – som en viss andel av inntektsfordelingen i samfunnet. Vi snakker altså om relativ fattigdom. Dette begrepet ble lansert i 1979 og defineres slik:

Folk er fattige hvis de ikke kan oppnå – helt eller delvis – de livsbetingelser som gjør dem i stand til å fylle vanlige roller, inngå i gjengse sosiale forbindelser og ellers oppføre seg slik det forventes av dem, i egenskap av å være medborgere i samfunnet (Townsend, 1979, oversatt av Hvinden, 2001).

Denne definisjonen bringer inn et relasjonelt element som kan knytte an til et annet begrep som er hyppig brukt i fattigdomsdiskursen, nemlig sosial eksklusjon. Dette begrepet er tatt i bruk i EUs studier og politiske betenknin-ger om fattigdom. Den britiske forskeren Tess Ridge (2002) hevder at dette begrepet i liten grad er utviklet knyttet til barns situasjon. Men i sin studie av barn i lavinntektsfamilier finner Ridge (2002) både strukturelle og institu-sjonelle eksklusjonsmekanismer som er virksomme i barns liv, og hevder at «the notion of social exclusion has potentially much greater power to reveal the multidimensional nature of poverty and disadvantage in childhood than the narrower definition of poverty» (Ridge, 2002, s. 143). Dette kan vi altså forstå slik at selv om fattigdom dreier seg om mangel på penger, er det videre konsekvenser som kan påvirke hele livsløpet til barn. Denne tenkningen er utviklet videre av Bessell (2021) i en modell der hun beskriver tre dimensjo-ner på barnefattigdom som trer fram gjennom forskning: materiell fattigdom (material poverty), mulighetsfattigdom (opportunity poverty) og relasjonell fattigdom (relational poverty).

Hvor mange og hvem er fattige?

Det er interessant at fattigdomsmeldinga kom på et tidspunkt da Norge hadde sin laveste målte barnefattigdom. Siden har denne økt fra bunn-noteringen i 2001 på drøyt 3 % (barn under 18 år med vedvarende lav husholdnings-

inntekt) til 11,3 % i 2021 (Normann & Epland, 2023). I 2022 gikk andelen barn som lever i vedvarende lavinntekt, ned til 10,6 %, og var da på det laveste nivået siden 2016 (Norman, 2024). At over 10 % av alle barn i Norge lever i familier med vedvarende lavinntekt, er imidlertid et relativt stort antall barn.

Det har siden 2010 vært de yngste barna som har hatt størst sannsynlighet for å leve i en familie med vedvarende lavinntekt. Dette har nå endret seg, og andelen barn under 6 år som lever med vedvarende lavinntekt, har gått ned. Norman (2024) peker på at nedgangen i lavinntekt blant de yngste barna sammenfaller med oppjusteringer av barnetrygdsatsene for den samme aldersgruppen.

Det er særlig tre grupper som er utsatt for fattigdom. Dette er enslige forsørgere, personer utenfor arbeidslivet og personer med innvandrerbakgrunn. Et lite obs er likevel på sin plass. Selv om vi bruker termen fattigdom i dette kapittelet, kan det oppfattes unyansert. Som nevnt over bruker offentlig statistikk begrepet lavinntekt, og alle med inntekt under 60 % av medianinntekten i samfunnet faller inn under denne definisjonen. Det er imidlertid stor forskjell på å ha en inntekt rett under 60 %-skillet, og det å for eksempel leve av lave trygdeytelser og økonomisk sosialhjelp. Det betyr også at mange i lavinntektsgruppen ikke vil definere seg selv som fattige, og problemene knyttet til svak økonomi vil se forskjellig ut etter hvor på lavinntektsskalaen en befinner seg. Statistisk sentralbyrå problematiserer at måling av økonomisk velferd basert på inntekt etter skatt er et ufullstendig mål på økonomisk velferd, og diskuterer andre mål som tar hensyn til inntekt, forbruk, formue og/eller levekår (Langørgen, Barstad, Eika & Wiik, 2024).

Opplevelsen av å leve med lave inntekter kan også variere med det generelle inntektsnivået på stedet en bor. Pettersen og Sletten (2018, s. 143) hevder at «folks subjektive opplevelse av det å ha mindre enn andre sannsynligvis i større grad preges av hvor vi bor, hvem vi omgås til daglig og hvem vi opplever det som naturlig å sammenligne oss med». Å ha lite penger og konsekvensene av dette er i stor grad skambelagt, både ved at andre påfører en skam (Lister, 2015), men også skamfølelsen en påfører seg selv ved ikke å nå opp til det som er «vanlig» standard (Sen, 2000, Underlid, 2005). Dette ser vi også hos barn. I det kvalitative datamaterialet til Barns levekår-studien (Sandbæk, 2008; Sandbæk & Pedersen, 2010) beskriver barn sin materielle situasjon relativ til det nivået de ser hos sine jevnaldrende. Et eksempel er hvordan noen jenter beskriver et hierarki av klesmerker det er akseptabelt å gå med. Mens en av

jentene beskriver et bestemt klesmerke som det flotteste hun drømmer om å få, forteller en annen jente at det samme merket er absolutt det lavest akseptable å bruke i hennes nabolag. En studie av 10-åringer i Agder viser betydningen av å ikke skille seg ut fra andre i denne aldersgruppen:

Et funn som er særlig interessant, er at det er blant barn som opplever at de har det likt som andre at andelen som rapporterer om god eller veldig god trivsel er størst, og ikke blant barna som opplever at de har bedre økonomi enn andre. Det å være konform, «som alle andre», er som nevnt viktig for barn i denne aldersgruppen, og kanskje særlig i et land der likhetsideologien står sterkt (Nilsen et al. 2019).

Her kan vi også merke oss at begge de ovennevnte studiene har data fra alle typer kommuner. Svært mange fattigdomsstudier refererer til større byer der antallet personer som lever med vedvarende lavinntekt er høyt. Ser vi imidlertid på den prosentvise fordelingen av lavinntekt i norske kommuner, er det svært mange små utkantkommuner som har en høy andel innbyggere med lave inntekter. Dette er ofte steder der det er tilgang til rimelige boliger, men det kan likevel fungere som fattigdomsfeller. Mange slike kommuner har et svakt arbeidsmarked, noe som gjør det vanskelig for foreldre å få arbeid, selv om de i utgangspunktet har en yrkesutdanning. Med svakt arbeidsmarked følger også at mulighetene til å få til fleksible arbeidsløsninger er lave. Da er en henvist til å søke arbeid utenfor egen kommune, og lange avstander krever bil da det er begrensninger i offentlig transport (Thorød, 2017).

Fattigdommens konsekvenser for barn og unge

I perioden 2003–2010 gjennomførte velferdsforskningsinstituttet NOVA i samarbeid med Norske Kvinners Sanitetsforening den første store studien av barns levekår som har vært gjennomført i Norge, der barn selv svarer (Sandbæk, 2004; 2008; Sandbæk & Pedersen, 2010). Barns levekår-studien viser at de fleste barn i Norge opplever å ha et greit hverdagsliv med gode

venner, godt forhold til familie og venner og en fritid med flere aktiviteter (Sandbæk & Pedersen, 2010). Dette er også i tråd med resultater fra de landsomfattende Ungdata-studiene (Bakken, 2022; 2023, Enstad & Bakken, 2024). Selv om barna i Barns levekår-studien i liten grad benevner seg selv som fattige, viser de en sårhet med tanke på flere situasjoner. Dette handler for noen om hvordan de kalkulerer før de spør foreldrene om de kan være med på en fritidsaktivitet, eller om aktiviteten kan ansees som nyttig i et framtidsperspektiv. For andre bortforklares manglende deltakelse i attraktive opplevelser med at de ikke gidder, eller er opptatt med familien. Barna kan fortelle at de har forskjellige gjenstander, men sykkel ligger ødelagt i hagen, eller det er ikke penger på kontantkortet til mobilen. Noen barn føler seg nederst i skolens sosiale hierarki fordi de ikke har de rette klærne, og noen må unnvære bursdagsfeiring siden foreldrene ikke har penger til dette (Thorød, 2006, 2008, 2012).

Det viser seg at jo lenger ned familiene kommer på inntektsstigen, jo større blir forskjellene på en rekke livsområder (Sandbæk, 2004). Barn fra familier med lav inntekt skårer lavere på skoleresultater, har større behov for tilrettelagt undervisning, har mer kontakt med hjelpetjenester som BUP, PPT, barnevern og har mer generelle helseplager som hodepine, søvnvansker osv. enn barn flest (Sandbæk & Pedersen, 2010). Vi ser lite av helseplagene blant de yngste barna, men det er foruroligende at de psykosomatiske helseforskjellene blir tydeligere mot slutten av tenårene, slik de unge selv beskriver sin situasjon (Elstad & Pedersen, 2012). I sine studier har Bø et al. (2014, 2017, 2018) synliggjort sammenhengen mellom oppvekst i fattigdom og psykiske plager både i barndom og voksen alder.

Det foreligger en rekke kunnskapsoppsummeringer om lavinntekt og fattigdom som går i samme retning som Barns levekår-studien (Hyggen, Brattbakk & Borgeraas, 2018; Bekken, Dahl & van der Wehl, 2018; Kristofersen, 2019; Fløtten & Nielsen, 2020). Disse studiene inkluderer, og er i samsvar med, et stort internasjonalt volum av forskning på konsekvenser av fattigdom. I tillegg til helseeffekter er det et omfattende søkelys på hvordan oppvekst i fattigdom kan påvirke barns utvikling på en rekke områder, ikke minst kognitivt, og gjennom dette begrense barns muligheter i skole og arbeidsliv, samt peke mot større sannsynlighet for et liv i fattigdom også som voksen (Chaudry & Wimer, 2016; Ekren & Grendal, 2021; Tilahun et al., 2023).

Bøe et al. (2018) viser til at oppvekst med fattige foreldre kan virke indirekte på barns psykiske helse gjennom deres omgivelser og nærmiljø. Dette kan vi forstå gjennom Hyggen, Brattbakk og Borgeraas (2018) tre forklaringsmodeller for negative utfall ved å vokse opp i fattigdom. Disse tre er investeringshypotesen, familiestresshypotesen og hypotesen om bakenforliggende årsaker.

Investeringshypotesen handler om at foreldre med lave inntekter har færre muligheter til å investere i barnas liv og velferd. Samfunnet dagens barn vokser opp i, kan på mange måter sees som et betalingssamfunn. De aller fleste aktiviteter barn deltar i, har en pris, med kontingenter, utstyr, turer og turneringer. Også når barn møtes i hjemmene, ser vi at mye lek er knyttet til teknologisk utstyr, eller andre kostbare leker.

Saitadze og Lalayants (2020) har gjort en review-studie der de undersøker hva som skal til for å kompensere for negative konsekvenser av oppvekst i et hjem med lite penger. Godt fungerende foreldre og kognitiv stimulering ble løftet fram som viktig for barnas utvikling. I dette ligger det også at barna har tilgang til stimulerende leker, at de blir lest for, tatt med på museum og så videre. Altså i stor grad ting som koster penger og nettopp er det foreldrene ikke har samme mulighet til som i mer velstående familier. Det ligger også et annet problem i dette. Selve fattigdomsproblemet står i fare for å bli individualisert, og ansvaret skyves over på foreldrene alene.

Familiestresshypotesen handler om at et liv med lite penger over tid har klare psykiske konsekvenser for foreldre, noe som kan gå utover barneomsorgen (Underlid, 2005; Sandbæk & Pedersen, 2010). Det er en stor belastning å leve med lite penger, noe som setter press på og kan utløse konflikter og psykiske utfordringer hos foreldre, med de negative følgene dette kan ha for barna. Dette fører oss til den tredje forklaringsmodellen. Denne tar utgangspunkt i om det er *andre kjennetegn* ved foreldrene som kan forklare at barn og unge har en dårlig utvikling, og ikke fattigdommen i seg selv. Det kan for eksempel være utdanning, foreldrestil, holdninger og lignende (Fløtten & Nielsen, 2020; Hyggen et al., 2018). De tre modellene, investeringsmodellen, familiestress-modellen og bakenforliggende kjennetegn ved foreldre, kan være i spill samtidig og ha betydning for barns utvikling (Hyggen et al., 2018). En kan i denne sammenhengen spørre om hvilket overskudd foreldre har til å være gode, sensitive og stimulerende foreldre hvis de går med en stadig bekymring for om de har mat i kjøleskapet, om de har økonomi til å kjøpe den nye vinterdressen barnehagen melder at barnet trenger, eller om det er

mulig for barnet å være med på den fritidsaktiviteten de andre vennene deltar på. Hvordan skal en få tilgang til stimulerende leker når knappe midler må prioriteres til mat? Og hvordan kan en forventes å støtte opp og hjelpe barn med lesning og annet skolearbeid hvis en knapt har skolegang selv?

Bøe et al. (2014) finner sammenheng mellom foreldrenes mentale tilstand (well-being), deres foreldrepraksis og barns mentale helse i familier med svak økonomi. Mødrenes utdanningsnivå synes å ha positiv betydning for deres foreldrepraksis, noe forskerne forklarer med at med mer utdanning øker kunnskapene om hva som er bra for barn. Forskergruppen viser til foreldreopplæring som en løsning. Dette synes å være et tiltak som velges i mange sammenhenger (Ljones, Hollekim & Christiansen, 2019). Det skal sies at det er solid kunnskap om at negative konsekvenser ved å vokse opp i en familie med lav inntekt kan oppveies av en god familie med støttende foreldre som følger barna tett opp (Mathiesen et al. 2007, Elder, 1999, Werner & Smith, 1992). Imidlertid er det en faglig-etisk grunn til å reflektere rundt foreldreveiledning som løsning på utfordringene ved å vokse opp i en fattig familie. Hvis det grunnleggende problemet er mangelen på penger, vil foreldreveiledning kunne sies å være et tiltak som tilpasser individene til problemet istedenfor å løse selve problemet. I sin kritiske bok *Den terapeutiske kultur* viser Madsen (2017) hvordan sosiale og samfunnsmessig utløste psykisk helseproblemer i behandlingssystemet blir «løst» ved å søke å tilpasse personen til de sykdomsutløsende forholdene. Denne kritikken gjelder antakelig også for mange personer som søker hjelp for angst og depresjon, men som aldri blir spurt om hvordan deres økonomiske situasjon er. En rekke studier har imidlertid vist sammenheng mellom svak økonomi og psykiske lidelser, blant annet knyttet til sosial isolasjon. En interessant intervensjonsstudie basert på en amerikansk modell ble gjennomført i Sverige av Ljungquist et al. (2015). Et utvalg personer med alvorlige psykiske lidelser fikk et lite ekstra månedlig pengebeløp som ble foreslått brukt til sosiale aktiviteter. Det ble nedsatt en kontrollgruppe med tilsvarende problematikk og behandlingstilbud, men uten tilskuddet av penger. Studien viste at personene som fikk penger, hadde signifikant bedring i angst og depresjon, sosiale nettverk og selvfølelse (Ljungquist et al., 2015). Lignende resultater er funnet i de amerikanske studiene (Read, 2010).

Bronfenbrenners utviklingsøkologiske modell (1979) forutsettes kjent, med sine konsentriske sirkler der individet er i sentrum. Modellen viser hvordan et barns oppvekst påvirkes av både mennesker, kultur og strukturer, og

ingen av disse elementene har forrang foran andre (Ungar et al., 2013). For et barn som viser symptomer på psykiske utfordringer, enten det er eksternaliserende eller internaliserende, settes det gjerne inn en undersøkelse. Tradisjonelt har slike undersøkelser konsentrert seg om barnet, og i noen grad om familie-samspill. Terapiformer som Multisystemiskterapi (MST) og lignende har forsøkt å rette oppmerksomheten bredere, men ofte faller en tilbake på at det er barnet som må «repareres». Dette bryter med en utviklingsøkologisk forståelse, noe som kan bli spesielt tydelig for barn som vokser opp i fattige familier. Her henter vi tilbake Bessells (2021) dimensjoner: relasjonell, materiell og mulighetsfattigdom. For å forstå utfordringene barn fra fattige familier lever med, må vi ha med alle dimensjonene, og tiltak må settes inn bredt.

Men også et slikt prosjekt har sine begrensninger. Makro-systemet må også bringes inn dersom vi har som mål å løse fattigdomsproblematikken og konsekvensene for barn og deres familier. I en sammenlignende studie av konsekvenser av oppvekst i fattigdom sier Bøe et al. (2017) at det synes som om forekomst av depresjon i voksen alder modereres av hvilket velferdsregime en lever i. Altså kan det synes som at den skandinaviske velferdsmodellen virker beskyttende. Denne modellen er utviklet gjennom en kulturell likhetstenkning som har blitt nedfelt i politiske vedtak. Det er i det politiske systemet grunnlaget for befolkningens livskvalitet og helse legges. Fra tilskudd til fritidsaktiviteter, gode barnehager og skoler for alle, tilrettelegging av arbeidsmarkedet og til sist, økonomisk sikkerhet når alle andre muligheter er stengt. Kanskje spesielt for familier i kontakt med barnevernet blir spørsmålet om hvem som skal ivareta eventuelle økonomiske utfordringer, utydelig.

Barnevernet og fattigdom

Hovedtyngden av familiene som kommer i kontakt med barnevernet, tilhører marginaliserte grupper, med lave inntekter og svak tilknytning til arbeidsmarkedet (Kojan & Fauske, 2011; Kojan & Storhaug, 2021; Marthinsen et al., 2013). Marthinsen et al. (2013, s. 67) fant at av familiene som var i kontakt med barnevernet, hadde tre fjerdedeler lav sosioøkonomisk status, og over halvparten hadde ikke inntekt fra arbeid. Denne tendensen har vart over tid

(Hagen, 2001; Kojan & Fauske, 2011). Dermed har familier med lav sosio-økonomisk status lenge vært, og er fortsatt, overrepresentert i barnevernet. Dette betyr at familier som er i barnevernet, har dårligere kår enn den øvrige befolkning (Kojan & Fauske, 2011; Kojan & Storhaug, 2021).¹

På samme tid har barnevernet vært kritisert for å ikke anerkjenne betydningen av familienes levekår (Andenæs, 2004; Kojan & Storhaug, 2021). Kojan og Storhaug (2021) finner i sin studie at de fleste barnevernsarbeiderne de intervjuet, ikke anså økonomiske og levekårsrelaterte utfordringer i familien som sitt ansvarsområde. Dårlig økonomi ble forklart som resultat av andre forhold ved foreldrene, slik som rus og psykiske vansker. Forskerne ser disse tendensene i sammenheng med at det psykologiske kunnskapssynet er rådende i barnevernets arbeid og overskygger andre forståelser, som i større grad vektlegger hvordan sosiale og økonomiske forhold kan påvirke barn og foreldres liv. Samtidig som hovedtendensen i datamaterialet var at barnevernet ikke var opptatt av økonomiske forhold, fant Kojan og Storhaug (2021, s. 81) store variasjoner mellom de kommunale barnevernstjenestene som deltok i studien. Det var for eksempel noen få barnevernsansatte som så økonomiske utfordringer og tiltak som en nødvendig del av sitt arbeid.

Flere forskere har funnet det samme Kojan og Storhaug (2021), at familiene som kommer i kontakt med barnevernet, i dag møter en tjeneste som støtter seg tungt til et psykologisk kunnskapssyn på barns utvikling og behov, mens familiens sosioøkonomiske forhold sjelden tematiseres (Andenæs, 2004; Ask & Sagatun, 2020; Hennem, 2016; Kojan & Storhaug, 2021). Det er i denne sammenhengen foreldreveiledning som er det mest anvendte tiltaket (Kojan & Storhaug, 2021; Marthinsen et al., 2013). Denne type tiltak kalles gjerne endringstiltak, der målet er endring i foreldrenes omsorgskompetanse. Barnevernet kan også tilby kompenserende tiltak, som for eksempel økonomisk støtte og dekning av fritidsaktiviteter. Barkved og Jørgensen (2023) fant imidlertid at tiltaksbruken i barnevernet i all hovedsak var endringsbasert med vekt på styrking av foreldreferdigheter, uten at økonomi og levekår var tatt hensyn til. Kojan og Storhaug (2021) gjorde lignende funn, der barnevernet hadde en utbredt praksis med at kompenserende tiltak ikke ble benyttet uten at det også var iverksatt endringstiltak. Andenæs (2004) peker på at selv om

1 At mange familier i kontakt med barnevernet har lav inntekt, betyr ikke at fattigdom i seg selv fører til omsorgssvikt (f.eks. Killén, 2017, s. 264).

barnevernet kan iverksette økonomisk støtte, så er den faglige interessen rettet mot relasjoner og samspill innad i familien. Denne måten å forholde seg til familier på kan sies å lene seg på ideen om at barns utvikling handler om kjennetegn ved foreldre og mindre om foreldres muligheter til å investere økonomisk i barnet, eller hva stresset dårlig økonomi kan medføre.

Dearing og kollegar (2011) peker på sin side på hvordan både barn og foreldre med vedvarende lavinntekt lever under stress. Bøe et al. (2014) har identifisert stress som en forklaring på korrelasjoner mellom mangelfull omsorg for barn og lavinntekt. Kojan og Storhaug (2021) har gjort tilsvarende funn, der foreldrene i intervjuutvalget som hadde levd med dårlig økonomi over lang tid, opplevde at fattigdom i stor grad påvirket hverdagen og bidro til negativt stress og bekymringer. Et spørsmål i denne sammenheng er i hvilken grad foreldreveiledning er et egnet tiltak for foreldre som er i en stresset og presset situasjon. Det kan være vanskelig og nyttiggjøre seg foreldreveiledning når mer grunnleggende behov, som mat og hus, ikke er møtt. I denne sammenheng er det også relevant å trekke inn at barnevernets klientfamilier i stor grad består av alenemødre (Storhaug, Kvaran & Kojan, 2012). Å være alene om omsorgen for barn kan for mange innebære flere oppgaver å håndtere og økt press. Vi vet også at aleneforsørgere i større grad har dårligere økonomi enn to-foreldrehusholdninger (f.eks. Bekken et al., 2018; Goldblatt et al., 2023).

At det er familier med lav sosioøkonomisk status som mottar foreldreveiledning, kan også sees som en form for makt og styring av arbeiderklassen. Flere forskere har funnet at hva som er ansett som godt foreldreskap, baserer seg på den hvite middelklassens verdier og livsbetingelser (Andenæs, 2004; Haug, 2018; Hennem, 2010; Hollekim et al., 2016; Kojan & Fauske, 2011). Samtidig tilhører flertallet av foreldrene som kommer i kontakt med barnevernet, arbeiderklassen eller er ikke-sysselsatte (Kojan & Fauske, 2011; Fauske et al., 2018). Dette kan tyde på at det i barnevernet er en manglende sensitivitet for klasseforskjeller (Ljones et al., 2019).

Kanskje kan økt vekt på betydningen av det sosiale for barn og unges psykososiale helse bidra til å utvide barnevernsansattes blikk til også å inkludere faktorer som fattigdom? Westby (2021) peker på nettopp et behov for at barnevernet har et helhetsbilde rundt barn, der den økonomiske situasjonen er et av momentene. Dette kan sees i lys av de tidligere presenterte modellene til Bessell og Bronfenbrenner, som viser hvor sammensatt barn og unges utvikling er, og hvordan fattigdom kan påvirke mange dimensjoner og muligheter

i deres liv. For eksempel har mange av familiene som er fattige, et mindre sosialt nettverk og færre å støtte seg på (Barstad & Sandvik, 2015; Kojan & Storhaug, 2021, s. 56–57). Dersom de får økonomisk støtte til å delta på en aktivitet, er det ikke sikkert foreldre selv kan følge barnet, og da heller ikke sikkert at de har noen andre å spørre om hjelp. For familier med et dagligliv sterkt preget av fattigdom kan veiledningstiltak kombinert med noe økonomisk støtte dermed bli for smalspektret i forhold til barna og familienes behov. Det er samtidig en utfordring når politiske føringer ikke peker på viktigheten av at barnevernet jobber med fattigdomsproblematikk hos familiene de møter. Det blir en avstand mellom det som fra politisk hold forventes at barnevernsansatte skal gjøre, og hva foreldre og barn ser ut til å trenge.

Ny barnevernslov, som trådte i kraft i 2023, sier imidlertid ingenting om at barnevernet har ansvar for familiers økonomiske situasjon. Dette er en endring fra tidligere barnelovgivning. Sånn sett kan den barnevernspraksisen Kojan med kollegaer (2021) fant, der de barnevernsansatte i liten grad anså økonomiske forhold som sitt ansvarsområde, sies å være i tråd med det som er den ønskete praksis fra myndighetenes side. I tillegg finner Kojan og Storhaug (2021) at barnevernet har en manglende helhetlig forståelse av barnets og familiens hverdagsliv, som ser også ut til å føre til begrenset samarbeid med andre instanser, også der bidrag fra flere instanser kunne vært hensiktsmessig. Dette innebærer en risiko for at foreldre og barn som strever på grunn av fattigdom, ikke får den helhetlige hjelpen de har behov for, der også sosiale forhold bør være en del av forståelsen av familiens situasjon.

Nav har et tydeligere formelt ansvar for økonomiske forhold enn barnevernet. Når flere tjenester er involvert for å hjelpe en familie, men har ansvar for ulike forhold rundt familien, vil det ofte være nødvendig med samarbeid mellom tjenestene for å få til en helhetlig oppfølging (Lone & Værnor, 2019). En rekke studier viser samtidig at det er vanskelig å få til gode samarbeid rundt fattige familier, og at Nav og barnevernstjenesten i liten grad er koordinert. Dette innebærer at tjenestene kan bli fragmenterte, og at ingen har ansvar for å se helheten i familien og familiemedlemmenes situasjon (f.eks. Ask & Sagatun, 2020; Kojan & Storhaug, 2021; Mølland et al., 2021). Kojan og Storhaug (2021) fant for eksempel at samarbeidet mellom Nav og barnevernet først og fremst handlet om hvem som hadde ansvar for den økonomiske støtten. En helhetlig tilnærming kunne dermed fort forsvinne i en diskusjon om hvem som har ansvaret.

Et eksempel på et prosjekt som har prøvd å forbedre samarbeidet mellom tjenestene for fattige familier, er «Nye mønstre – trygg oppvekst» i Agder og Stavanger. Dette er en tverrfaglig innsats for barnefamilier med lav inntekt, der familien får en familiekoordinator som skal være deres kontaktperson inn til hjelpeapparatet. Familiekoordinatoren skal bistå med å tilpasse tjenestene til hva familien selv mener å trenge (Mølland et al., 2021). På denne måten kan familiene møte en kontaktperson som skal sikre en helhet i hjelpen. Det er så langt publisert lite forskning fra prosjektet «Nye mønstre – trygg oppvekst». Lignende prosjekter er prøvd ut andre steder, slik som «Helhetlig oppfølging av lavinntektsfamilier i NAV» (HOLF) (Rugkåsa & Bergheim, 2020) og Pilot 0-24 i Trondheim. Hovedkonklusjonen fra HOLF-prosjektet var at modellen ikke hadde hatt de ønskede virkninger. Denne konklusjonen var det imidlertid ikke enighet om innad i forskningsgruppen (Nav.no, u.d.).

En utfordring, også når det gjelder prosjektene med familiekoordinatorer, er hva som skjer med barnets perspektiv når en familie har behov for økonomisk støtte. Barn og unge har unik kunnskap om egen situasjon og behov, slik vi har vist til tidligere i kapittelet. Å få fram deres perspektiver når det gjelder konsekvenser av fattigdom, og hva de trenger, kan være avgjørende for at hjelpen skal treffe best mulig. Rugkåsa og Bergheim (2020) fant at familiekoordinatorene i HOLF-prosjektet i relativt liten grad var i kontakt med barna i familien de fulgte opp, men isteden fulgte opp barna gjennom foreldrene. Samtidig fikk de koordinatorene som snakket med barna direkte, et annet og mer nyansert bilde av barnas situasjon.

Barkved og Jørgensen (2023) har undersøkt hvilke barneperspektiv Nav og barnevernet har i sitt arbeid. De fant at Nav-ansatte ikke snakket direkte med barn, men at noen prøvde å få innsikt i barnas perspektiv gjennom å snakke med foreldrene. Det samme fant både Kane et al. (2018) og Ask og Sagatun (2020) i sine studier om hvordan barnevern og Nav møter og ivaretar fattige familier. Det var å få de voksne i arbeid som fikk det meste av de Nav-ansattes oppmerksomhet (Ask & Sagatun, 2020). Barkved og Jørgensen (2023) peker i denne sammenhengen på hvordan manglende oppmerksomhet mot barnas egne erfaringer innebar at det var foreldrenes perspektiv på barnas behov som dannet grunnlaget for Navs vurderinger og beslutninger. Samtidig var det opp til foreldrene å bringe inn barnets behov, da Nav ikke hadde rutiner eller prosedyrer som vektla å spørre om barnas situasjon. Barnevernet snakket på sin side ofte og mye med barn. Barnas levekår var imidlertid sjelden et tema

i samtalene. De ansatte hadde kunnskap om at levekår kan ha betydning for den totale belastningen på familien, og slik også for barnas omsorgssituasjon, men tiltakene og oppmerksomheten var ikke rettet mot økonomi. Både de ansatte i Nav og i barnevernet trakk fram at de kan utfylle hverandre ved å samarbeide, ved at den ene tjenesten har et tydeligere barneperspektiv, og den andre har et tydeligere levekårsperspektiv. Det kom imidlertid fram at samarbeid sjelden forekom i praksis, og de gangene tjenestene samarbeidet, handlet dette i hovedsak om å avklare det økonomiske ansvaret. Konsekvensen er at tjenestene mangler gode praksiser for å sikre et tydelig barneperspektiv i arbeid med fattige familier.

Avslutning

La oss nå vende tilbake til spørsmålet om hvordan vi kan forstå fattigdom og dens konsekvenser for barn, og hva dette kan bety for de offentlige tjenestenes innsats overfor barn i fattige familier. Vi har presentert tre ulike måter å forstå fattigdommen på: Bronfenbrenners sosial økologiske modell, Bessells tre dimensjoner av fattigdom og til slutt Hyggen et al. (2018) sine tre modeller om forhold som påvirker barns utvikling. Disse teorien om fattigdom, og dens konsekvenser, viser hvordan fattigdom kan ha betydning for og virke begrensende på barn og familiers liv på en rekke arenaer.

Det er en rekke tiltak som er ment å forhindre fattigdom. Det kan imidlertid se ut til at tiltakene forholder seg til utvalgte deler av barn og foreldres liv, der investeringshypotesen og endring av kjennetegn ved foreldrene ser ut til å få størst plass. Familiestress-hypotesen ser ut til å være mindre framtrædende. Et spørsmål er om dette er å begynne feil sted. Ville det være bedre hjelp å tilnærme seg fattigdomsproblematikken ved å begynne med det som utløser press og stress? Når det største stresset er redusert, kan det være lettere å jobbe videre med andre utfordringer. Dette betyr imidlertid ikke å se bort fra forhold som rusmisbruk hos foreldre, alvorlig psykisk sykdom eller vold og overgrep i nære relasjoner, som kan være svært alvorlig for barns omsorgssituasjon, men å utvide perspektivet og i større grad være interessert i og jobbe mot å forbedre familienes levekår. En risiko ved å vektlegge betydningen av

foreldres stress er at det kan bli opp til den enkelte å jobbe med seg selv, for å håndtere stresset, istedenfor det vi foreslår her om å jobbe med det sosiale.

For å redusere foreldres opplevde stress, og gi barn og unge flere muligheter, er det, slik vi ser det, nødvendig å bedre fattige familiers økonomiske situasjon. Professor emerita Mona Sandbæk, som ledet den tidligere omtalte Barns levekår-studien, viser så sent som i juni 2023 at det må inn en ny giv i fattigdomspolitikken. Hun sier at «uavhengig av regjering har det knapt vært ett forslag for å bedre familienes inntekt». Med henvisning til barnekonvensjonens artikkel 27 viser hun at barn har rett til en anstendig levestandard. Da er det ikke tilstrekkelig med (kompenserende) tiltak for å bøte på konsekvensene av å leve med lite penger (Sandbæk, 2023).

En annen utfordring med det offentliges svar på fattigdomsproblematikken er at den kan bli fragmentert. Dette kan se ut til å gjelde for tjenestene som skal hjelpe barn som har fattige foreldre. Vi har synliggjort og drøftet at ingen av tjenestene har et overordnet ansvar for å se familiens helhetlige situasjon, der økonomi er en vesentlig del av bildet. I stedet er tanken at de ulike tjenestene skal samarbeide for å hjelpe familiene. En utfordring er at denne type samarbeid har en tendens til å ikke fungere optimalt. For å bidra til bedre koordinerte tjenester er det prøvd ut å gi familier en familiekoordinator. Dette kan, basert på familiers tilbakemeldinger, se ut til å være en lovende praksis. Det er imidlertid på sin plass å stille spørsmål ved at systemene som skal hjelpe familiene, er så kompliserte at det er nødvendig med profesjonell hjelp for å navigere og få de tjenestene familiene har rett på. Dette kan også sees i lys av Lund og Kolbs kapittel 15 i denne boken. Et annet spørsmål i denne sammenhengen er hvilken plass barns egne erfaringer og perspektiver får når det gjelder fattigdom.

For å kunne bedre fattige familiers levekår og bidra til et mer rettferdig samfunn vil det ikke være nok med helhetlige, treffsikre og tilgjengelige tjenester. Vi må aldri glemme at fattigdom handler om å ha for lite penger. Tiltak må settes inn bredt og innebære endringer også på makronivå. Det betyr at det vil være nødvendig med større strukturelle endringer som bidrar til å styrke barn og foreldres medborgerskap og demokratiske deltakelse. Dette inkluderer også en mer rettferdig før-fordeling av ressurser som penger, makt og muligheter, slik at alle kan oppleve seg inkludert og at har reelle muligheter og påvirkningskraft.

Referanser

- Andenæs, A. (2004). Hvorfor ser vi ikke fattigdommen? Fra en undersøkelse om barn som blir plassert utenfor hjemmet. *Nordisk sosialt arbeid*, 24(1), 19–33.
- Ask, T. & Sagatun, S. (2020). Frontline professionals performing collaborative work with low-income families: Challenges across organizational boundaries. *Nordic Journal of Social Research*, 11, 66–85.
- Bakken, A. (2022). *Ungdata 2021. Nasjonale resultater* (NOVA-Rapport 5/22). NOVA, OsloMet.
- Bakken, A. (2023). *Ung i Oslo 2023. Ungdomsskolen og videregående skole* (NOVA Rapport 6/23). NOVA, OsloMet.
- Barkved, A. V. & Jørgensen, T. (2023). Korleis vert barns erfaringar med å vekse opp i fattigdom fanga opp av Nav og barneverntenesta? *Norges barnevern*, 100(1), 20–35.
- Barstad, A. & Sandvik, L. (2015). *Deltaking, støtte, tillit og tilhørighet: En analyse av ulikhet i sosiale relasjonar med utgangspunkt i levekårsundersøkelsene*. Statistisk sentralbyrå.
- Bekken, W., Dahl, E. & van der Wel, K. (2018). *Barnefattigdom, helse og livssjanser. Hva kan kommunene gjøre? Noen tilnærmingar* (OsloMet Rapport 2018 nr. 2). Fakultet for samfunnsvitenskap, Institutt for sosialfag, OsloMet – storbyuniversitetet.
- Bessell, S. (2021). Rethinking child poverty. *Journal of Human Development and Capabilities*. <https://doi.org/10.1080/19452829.2021.1911969>
- Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development: Experiments by nature and design*. Harvard University Press.
- Bøe, T. (2013). *Socioeconomic status and mental health in children and adolescents* [Doktorgradsavhandling, Universitetet i Bergen].
- Bøe, T., Balaj, M., Eikemo, T. A., McNamara, C. L. & Solheim, E. F. (2017). Financial difficulties in childhood and adult depression in Europe. *European Journal of Public Health*, 27(suppl_1), 96–101. <https://doi.org/10.1093/eurpub/ckw253>
- Bøe, T., Serlachius, A. S., Sivertsen, B., Petrie, K. J. & Hysing, M. (2018). Cumulative effects of negative life events and family stress on children's mental health: The Bergen Child Study. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 53, 1–9. <https://doi.org/10.1007/s00127-017-1451-4>
- Bøe, T., Sivertsen, B., Heiervang, E., Goodman, R., Lundervold, A. J. & Hysing, M. (2014). Socioeconomic status and child mental health: The role of parental emotional well-being and parenting practices. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 42, 705–715. <https://doi.org/10.1007/s10802-013-9818-9>
- Chaudry, A. & Wimer, C. (2016). Poverty is not just an indicator: The relationship between income, poverty, and child well-being. *Academic Pediatrics*, 16(3, Suppl.), 23–29. <https://doi.org/10.1016/j.acap.2015.12.010>
- Dearing, E., Zachrisson, H. D. & Mykletun, A. (2011). Fattigdommens konsekvenser for utvikling og psykisk helse. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*. Hentet fra <https://psykologtidsskriftet.no/oppsummert/2011/08/fattigdommens-konsekvenser-utvikling-og-psykisk-helse>
- Departementene. (2020). *Like muligheter i oppveksten: Regjeringens samarbeidsstrategi for barn og unge i lavinntektsfamilier (2020–2023)*. Barne- og familiedepartementet.

- Ekren, R. & Grendal, O. N. (2021). Barn i vedvarende lavinntekt klarer seg litt dårligere i utdanning og arbeid. Statistisk sentralbyrå. <https://www.ssb.no/inntekt-og-forbruk/inntekt-og-formue/artikler/barn-i-vedvarende-lavinntekt-klarere-seg-litt-darligere-i-utdanning-og-arbeid>
- Elder, G. H. (1999). *Children of the great depression: Social change and life experience*. Westview Press.
- Elstad, J. I. & Pedersen, A. W. (2012). The impact of relative poverty on Norwegian adolescents' subjective health: A causal analysis with propensity score matching. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 9(12), 4715–4731.
- Enstad, F. & Bakken, A. (2024). *Ungdata junior 2024. Nasjonale resultater* (NOVA Rapport 5/24). NOVA, OsloMet.
- Fauske, H., Kojan, B. H. & Storhaug, A. S. (2018). Social class and child welfare: Intertwining issues of redistribution and recognition. *Social Sciences*, 7(9).
- Fløtten, T. & Grødem, A. S. (2014). *Helhetlige tiltak mot barnefattigdom: En kunnskapsoppsummering* (Fafo-rapport 2014: 18).
- Fløtten, T. & Nielsen, R. A. (2020). *Barnefattigdom – En kunnskapsoppsummering: Vedlegg til Like muligheter i oppveksten*. Fafo. <https://fafo.no/zoo-publikasjoner/eksterne-rapporter/item/barnefattigdom-en-kunnskapsoppsummering-2>
- Goldblatt, P., Castedo, A., Allen, J., Lionello, L., Bell, R., Marmot, M., Heimburg, D. v. & Ness, O. (2023). *Rapid review of inequalities in health and wellbeing in Norway since 2014*. Institute of Health Equity. <https://www.instituteofhealthequity.org/resources-reports/rapid-review-of-inequalities-in-health-and-wellbeing-in-norway-since-2014>
- Hagen, G. (2001). *Barnevernets historie – Om makt og avmakt i det 20. århundre*. Akribes Forlag.
- Haug, V. (2018). *Barn i risiko og risikable foreldre – En analyse av risikoforståelser i barnevernets institusjonelle praksis* [Doktorgradsavhandling, OsloMet].
- Hennum, N. (2010). Mot en standardisering av voksenhet? Barn som redskap i statens disiplinering av voksne. *Sosiologi i dag*, 40(1–2), 57–75.
- Hollekim, R., Anderssen, N. & Daniels, M. (2016). Contemporary discourses on children and parenting in Norway: Norwegian Child Welfare Services meets immigrant families. *Children and Youth Services Review*, 60, 52–60.
- Hyggen, C., Brattbakk, I. & Borgeraas, E. (2018). *Muligheter og hindringer for barn i lavinntektsfamilier: En kunnskapsoppsummering* (NOVA Rapport 11/2018). Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring, OsloMet.
- Kane, A. A., Neverdal, S. & Stenberg, O. (2018). Barnets rett til en forsvarlig levestandard: Utøvelse av skjønn i NAV og barneverntjenesten. *Fontene forskning*, 11(1), 17–29.
- Killén, K. (2017). *Sveket I: Risiko og omsorgssvikt – Et helseproblem og tverrfaglig ansvar*. Kommuneforlaget.
- Kojan, B. H. & Fauske, H. (2011). Et klasseperspektiv på barnevernets familier. *Tidsskrift for velferdsforskning*, 14(2), 95–109.
- Kojan, B. H. & Storhaug, A. S. (Red.). (2021). *Barnevern og sosioøkonomisk ulikhet – Sammenhenger, forståelser og ansvar* (Rapportserie for sosialt arbeid, rapport nr. 6). NTNU.
- Kristofersen, L. B. (2019). *Barnefattigdom og barn i lavinntektsfamilier: Begrepsdrøfting og forskningskunnskap* (NOVA notat 2/2019). Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring. <https://hdl.handle.net/20.500.12199/1304>

- Langørgen, A., Barstad, A., Eika, L. & Wiik, K. A. (2024). *Måling av barnefattigdom: Utredning av supplerende fattigdomsmål* (Rapport 2024/7). Statistisk sentralbyrå.
- Lister, R. (2015). 'To count for nothing': Poverty beyond the statistics. *Journal of the British Academy*, 3, 139–165. https://www.thebritishacademy.ac.uk/documents/1563/05_Lister_1817.pdf
- Ljones, E. H., Hollekim, R. & Christiansen, Ø. (2019). Råd og veiledning som tiltak i barneverntjenesten – Utviklingsstøtte for barn eller standardisering av foreldreskap? *Tidsskriftet Norges barnevern*, 96(3). <https://doi.org/10.18261/ISSN.1891-1838-2019-03-03>
- Ljungqvist, I., Topor, A., Forssell, H., Svensson, I. & Davidson, L. (2015). Money and mental illness: A study of the relationship between poverty and serious psychological problems. *Community Mental Health Journal*. <https://doi.org/10.1007/s10597-015-9872-9>
- Lone, J. A. & Værnor, K. E. (2019). Samarbeidskultur på oppvekstfeltet i norske kommuner. *Stat & Styring*, 29(3), 61–64. <https://doi.org/10.18261/ISSN0809-750X-2019-03-19>
- Madsen, O. J. (2017). *Den terapeutiske kultur*. Universitetsforlaget.
- Marthinsen, E., Lichtwark, E., Omre, C. & Kojan, B. H. (2013). *Det nye barnevernet*. Universitetsforlaget.
- Mathiesen, K. S., Kjeldsen, A., Skipstein, A., Karevold, E., Torgersen, L. & Helgeland, H. (2007). *Trivsel og oppvekst – barndom og ungdomstid* (Rapport 2007: 5). Nasjonalt folkehelseinstitutt.
- Mølland, E., Vigsnes, K. L., Bøe, T., Danielsen, H., Lundberg, K. G., Haraldstad, K., Ask, T. A., Wilson, P. & Abildsnes, E. (2021). The New Patterns study: Coordinated measures to combat child poverty. *Scandinavian Journal of Public Health*, 49, 571–579.
- NAV. (u.å.). Helhetlig oppfølging av lavinntektsfamilier (HOLF). Hentet 12. juni 2023 fra <https://www.nav.no/no/nav-og-samfunn/kunnskap/forsknings-rapporter-og-evalueringer-finansiert-av-nav/sosiale-tjenester-rapportarkiv/helhetlig-oppfolging-av-lavinntektsfamilier>
- Nilsen, A. C. E., Jensen, H. C., Svarstad, C. & Thorød, A. B. (2019). Barns deltakelse og trivsel: Betydningen av familiens økonomi. *Upublisert artikkel*, Universitetet i Agder/Agderforskning.
- Normann, T. M. (2024). Færre barn lever i familier med lavinntekt. Hentet 28. august 2024 fra <https://www.ssb.no/inntekt-og-forbruk/inntekt-og-formue/artikler/faerre-barn-lever-i-familier-med-lavinntekt>
- Normann, T. M. & Epland, J. (2023). Færre barn med vedvarende lavinntekt i 2021. Statistisk sentralbyrå. Hentet 26. september 2024 fra <https://www.ssb.no/inntekt-og-forbruk/inntekt-og-formue/artikler/faerre-barn-med-vedvarende-lavinntekt-i-2021>
- Pettersen, O. M. & Sletten, M. A. (2018). Å ha lite der de fleste har mye: Nabolagets betydning for subjektiv fattigdom blant ungdom i Oslo. *Tidsskrift for ungdomsforskning*, 18(2), 139–170. NOVA, OsloMet.
- Read, J. (2010). Can poverty drive you mad? 'Schizophrenia', socio-economic status and the case for primary prevention. *New Zealand Journal of Psychology*, 39, 7–19.
- Ridge, T. (2002). *Childhood poverty and social exclusion*. The Policy Press.
- Rugkåsa, M. & Bergheim, B. (2020). Betydningen av barns deltakelse i bekjempelse av fattigdom. *Tidsskrift for velferdsforskning*, 23(3), 157–169.

- Saitadze, I. & Lalayants, M. (2021). Mechanisms that mitigate the effects of child poverty and improve children's cognitive and social-emotional development: A systematic review. *Child & Family Social Work*, 26, 289–308.
- Sandbæk, M. (Red.). (2004). *Barns levekår: Hva betyr familiens inntekt?* (NOVA Rapport 11/04).
- Sandbæk, M. (Red.). (2008). *Barns levekår: Familiens inntekt og barns levekår over tid* (NOVA Rapport 7/2008).
- Sandbæk, M. (2023). Fattige familier trenger kontanter. *Vårt Land*, 5. juni 2023.
- Sandbæk, M. & Pedersen, A. W. (Red.). (2010). *Barn og unges levekår i lavinntektsfamilier: En panelstudie 2000–2009* (NOVA Rapport 10/10).
- Sen, A. (2000). *Social exclusion: Concept, application, and scrutiny*. Asian Development Bank Report, Social Development Papers No. 1.
- Sosialdepartementet. (2002–2003). *Tiltaksplan mot fattigdom* (St.meld. nr. 6).
- Storhaug, A. S., Kojan, B. H. & Kvaran, I. (2012). Enslige mødre i kontakt med barnevernet. *Fontene forskning*, 5(2), 4–17.
- Thorød, A. B. (2006). *En normal barndom?* (NOVA Rapport 2/06).
- Thorød, A. B. (2008). Sosial eksklusjon. I M. Sandbæk (Red.), *Barns levekår: Familiens inntekt og barns levekår over tid* (s. [side]). NOVA Rapport 7/2008.
- Thorød, A. B. (2012). Er det for dyrt? Om barns deltakelse og valg av organiserte fritidsaktiviteter når familiens økonomi er svak. *Fontene forskning*, 1, [sidetall].
- Thorød, A. B. (2017). *Oppsummeringsrapport: Samhandling mot barnefattigdom. Intervjuundersøkelse våren 2017*. Universitetet i Agder.
- Tilahun, N., Persky, J., Shin, J. & Zellner, M. (2023). Childhood poverty, extended family and adult poverty. *Journal of Poverty*, 27(1), 1–14.
- Townsend, P. (1979). *Poverty in the United Kingdom*. Penguin.
- Underlid, K. (2005). *Fattigdommens psykologi: Oppleving av fattigdom i det moderne Norge*. Samlaget.
- Ungar, M., Ghazinour, M. & Richter, J. (2013). Annual research review: What is resilience within the social ecology of human development? *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 54(4), 348–366.
- Werner, E. E. & Smith, R. S. (1992). *Overcoming the odds: High-risk children from birth to adulthood*. Cornell University Press.
- Westby, L. C. L. (2021). *Sårbare barnefamiliers erfaringer fra møter med norsk barnevern – En narrativ studie* [Doktorgradsavhandling, Høgskolen i Innlandet].